

**Prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor
Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik Evropskog
defendologija centra, Banja Luka, glavni i
odgovorni urednik časopisa *Defendologija* i
*Sociološki diskurs***

**UNIVERZITET MIŠLJENJA ILI PAMĆENJA U REPUBLICI SRPSKOJ I BiH -
*Pravo učenje dešava se u procesu otkrivanja istine, a ne kroz nametanje zvanične istine***

Da li smo u visokom obrazovanju Republike Srpske i BiH za univerzitet mišljenja ili pamćenja? Ako stvar posmatramo sa normativnog aspekta, svi smo jednoglasni da hoćemo Univerzitet mišljenja. U realnosti je obrnuto, jer dominira univerzitet pamćenja, a ne mišljenja. Cjelokupni nastavni proces je usmjeren na pasivno memorisanje činjenica i njihovu mehaničku reprodukciju. To implicira zaključak da se nedovoljno razvija stvaralačko i kritičko mišljenje i ne afirmišu vrijednosti, nacije, nacionalizmi u formi patriotizma, etos rada i sloboda ličnosti. Navedeni nedostatak se može ispraviti pod uslovom da u nastavnom procesu kultiviramo studente da budu misleća bića, a ne da ih pretvaramo u skladište informacija. Znanje koje usvajaju studenti je vrijednosno neutralno i ono je apsolutno odvojeno od morala i moralnih vrijednosti čemu bi to znanje moralo biti podređeno. Može neko po završetku obrazovanja da bude vrhunski ljekar, ekonomista, pravnik, građevinski inženjer, sociolog, politikolog, defendolog. No, ako se to znanje ne upotrijebi za dobrobit društva nego, naprotiv, zloupotrijebi za svoje vlastite egoističke ciljeve, društvo će od takvog znanja imati više štete nego koristi. Ova zloupotreba znanja se nama danas reljefno i događa, jer na jednoj strani imamo atrofiju društvenog, a na drugoj ekspanziju individualnog, koje u svojoj objesti nema granica. Drugim riječima, u stvarnosti je prisutno „nulto stanje“ društvenosti, s obzirom na to da je moderno postindustrijsko društvo koncipirano od mnoštva Lajbnicovih monada između kojih su pokidane sve neposredne veze i odnosi. Pri tome je solidarnost abdicirala pred željom za ličnom vlašću, kao najtežim ljudskim porokom. Izlaz iz ove dijabolične situacije, u kojoj se trenutno nalazimo, moguć je ako se kroz koncept humanističkog

obrazovanja toliko oplemenimo (što je bolonjski koncept obrazovanja apstrahovao), da znanje koje usvajamo u toku obrazovanja ne koristimo isključivo za svoje partikularne ciljeve, nego i za dobrobit i blagostanje društvene zajednice. Da bi se tome suprotstavila, Republika Srpska i BiH u svom obrazovnom sistemu, počev od osnovnog pa do visokog obrazovanja, mora da stavi akcenat na nacionalnu grupu predmeta (posebno istoriju) i da poveća fond časova koji je u sadašnjem trenutku minimalan. Ovim bi se ojačao zdrav patriotizam, koji je u periodu komunizma supstituisan samoupravnim socijalističkim patriotizmom. Prednost je davana komunističkom internacionalizmu kao naprednijoj svijesti od patriotizma proglašenim anahronim, primitivnim i prema kojem se treba nihilistički odnositi, zanemariti i odbaciti. Ako se želi ojačati nacionalna svijest i sačuvati individualnost nacionalnog korpusa, onda se nacionalna komponenta obrazovanja mora reafirmisati s ciljem da očuvamo istorijsko pamćenje – ko smo i koji su naši korijeni. U protivnom, u eri globalizacije doživjećemo sudbinu da se naš identitet supstituiše evropskim identitetom i da tako poništimo sebe kao narod. Ne smijemo prenebregnuti činjenicu da živimo u društvu gdje se rudimenti patrijarhalnog perpertuiraju i nastoje da konzerviraju po svaku cijenu. Otuda je potpuno razumljivo što kod nas dominira autoritarno obrazovanje kao psihološka dresura koja služi usmjeravanju omladine jednoličnom i konformističkom pogledu na svijet. Ovakav pogled na svijet se podudara sa Ničeovim uvidom „da je formula za veličinu čovjeka *amor fati*, da se neće da ima ništa drugo ni unaprijed ni unazad za svu vječnost“. Nužno, ne samo podnositi, kaže Niče, već ga moramo voljeti, obogotvoriti i prema njemu gajiti idolopoklonstvo. Sasvim je jasno da je ovakav pogled na svijet u apsolutnoj koliziji sa humanističkim konceptom obrazovanja u kojem se ističe potreba za stvaralaštvom i kritičkim mišljenjem. Ono znači da čovjek nikad ne smije pristajati na fetišizaciju činjeničnog stanja, na neizbježnu nužnost već u njih mora unositi elemente dijalektičke negacije, radi ostvarivanja Marksovog humanističkog projekta opšteljudske emancipacije. Ona podrazumijeva da čovjek mora biti slobodan i da suvereno odlučuje o svim pitanjima svoje egzistencije, ekonomskim, političkim, socijalnim, kulturnim i obrazovnim.

Obrazovanje i nauka su najplemenitiji, najuzvišeniji, najhumaniji i

najdalekosežniji cilj svake ljudske zajednice. Savremeno obrazovanje uopšte, a posebno visoko obrazovanje mora da se razvija u interakciji sa naukom, tehnologijom i kulturom i da iz njih crpi znanje i inspiraciju. Razvoj vrhunskog obrazovanja mora da bude u korelaciji sa savremenim razvojem nauke i tehnologije, što podrazumjeva obrazovanje ljudskih resursa za specifične potrebe i oblike tehničko-tehnološko-komunikaciono-inovacionih tehnologija. U tzv. staroj ekonomiji ključ konkurentne sposobnosti bio je u jeftinoj radnoj snazi, sirovinama i mehanizaciji, a u savremenoj dominantnoj ekonomiji konkurentnost ima temelje u znanju, visokim tehnologijama, inovacijama i globalnom povezivanju. Visoko obrazovanje ima značajnu ulogu u evrointegracijskim procesima i podsticanju privrednog i društvenog razvoja Republike Srpske i BiH, te je stoga učešće u programima Tempus, Erasmus, Mundus sa drugim zemljama Zapadnog Balkana važno, ali uz nužnost očuvanja svog nacionalnog identiteta i patriotizma. Sadašnja faza u dominaciji neoliberalnog kapitalizma izraz je nove racionalizacije i dominacije tehnokratskog uma i plutokratskih interesa snaga megakapitala. Visoko obrazovanje u Republici Srpskoj i BiH nalazi se na raskršću i u okovima neoliberalnog i globalizacijskog koncepta obrazovanja. Glavna obilježja ovog sistema reforme obrazovanja koje proističu iz bolonjske deklaracije jesu: globalizacija, funkcionalizacija i instrumentalizacija obrazovanja za misiju krupnog kapitala u globalnoj ekonomiji svijeta, koja nije samo globalna i digitalna nego je i surovo konkurentna. Savremene globalističke i neoliberalističke tendencije i implementacija bolonjske reforme u okvire visokoškolskog evropskog sistema dovode do promjene obrazovne paradigme u smjeru marginalizacije primarne humanističko-emancipatorske dimenzije obrazovanja, a jačanja tržišno pragmatične. Opasnost za visoko obrazovanje je ako je znanje postalo roba, ako se proizvodi i prodaje poput drugih roba i pažnju zavrijeđuje samo ono obrazovanje koje pustoši staze duha, koje daje tehničko operacionalno znanje. Opasnost je u napadu na humanizam i kritičko mišljenje u obrazovanju (Čomski). **Pravo učenje dešava se u procesu otkrivanja istine, a ne kroz nametanje zvanične istine.** Univerziteti moraju, svakako, biti efikasniji nego što su do sada bili, ali isto tako mora biti mjesta za intelektualna istraživanja koja ne vode lako mjerljivom ishodu. U budućnosti je

potrebno uložiti dodatne napore za jačanje socijalne dimenzije bolonjskog procesa visokog obrazovanja. Nove ideje i otkrića proizlaze iz ljudske radoznalosti, kreativnosti i inicijative. Moramo pokušati da javno razmišljamo i o tome šta se može učiniti. **Obrazovanju treba vratiti obraz.** Univerzitet nije socijalna ustanova, ni sklonište za nezbrinutu omladinu, koja nema šta drugo pametnije da radi već nešto studira; nije vrtić koji godišnje košta 1.300 KM, za razliku od studija koje koštaju 440 KM ili 660 KM; **univerzitet nije mjesto gdje će se zakoni poništavati i izbjegavati, već graditi i poštovati (npr. kod izbora u nastavno-naučna zvanja i sl.), univerzitet nije mjesto gdje se prvenstveno stiče diploma, već znanje.** Bez obrazovnog sistema koji će vaspitati i obrazovati nove ljude, Republika Srpska i BiH neće izaći iz krize. Realna praksa i stanje u obrazovanju Republike Srpske i BiH ozbiljno nas upozoravaju da je bilo dosta štednje na obrazovanju. Potrebni su politički konsenzus i veći budžet da bi se kroz narednih deset godina proveo projekat modernizacije kompletnog školstva. Obrazovanju u Republici Srpskoj i BiH potrebni su strukturalna promjena, modernizacija i usklađivanje s potrebama tržišta XXI vijeka. To je važan razvojni projekat Republike Srpske i BiH. Oko njega se mora postići politički konsenzus, mora se obezbijediti novac, mora se obezbijediti i izgraditi infrastruktura i osposobiti ljudi. Projekat treba dobro osmisliti za provođenje kroz narednih deset i više godina i ne smiju se mijenjati smjerovi svake godine, od politike do politike, od ministra do ministra. U cijelom sistemu obrazovanja učenik, a kasnije student, mora biti u centru pažnje. Republika Srpska i BiH treba ljude, završene studente osposobljene za istraživanje i inovacije. Zato treba investirati u razvoj ljudi, a ne stvoriti fakultete i univerzitete radi ostvarivanja profita pojedinca i grupa. **Da bismo izgradili novo, modernije obrazovanje, treba nam čvrsta politička odluka, koja neće biti aktuelna samo u predizborno vrijeme nego i u vrijeme „bilo koje vlasti“.** Treba donijeti političku odluku da je obrazovanje prvi strateški prioritet i da je ono zapravo ključna infrastruktura Republike Srpske i BiH za promjene u društvu Republike Srpske i BiH, uključujući i ekonomski razvoj. Svima treba biti jasno da su obrazovanje i nauka javno dobro i da trebaju ostati javno dobro. To znači i javna odgovornost. Zato u planiranju budžeta treba odmah naći sredstva za ostvarivanje i razvoj ljudi koji će iznijeti te promjene na svojim leđima. Treba

pripremiti naše institucije za korištenje fondova EU. Bez velikog odgađanja treba graditi sistem za cijeloživotno obrazovanje i započeti sa cijeloživotnim obrazovanjem učitelja, nastavnika, profesora i ljudi iz javne uprave. Nedovoljne su rasprave o obrazovanju u okviru akademske zajednice, one moraju biti provedene i u političkoj areni. Republika Srpska i BiH je premala zemlja da bi se ljudi dijelili i da ne bi sarađivali, posebno kad pripadaju različitim političkim opcijama. To je ključna prepreka daljeg razvoja Republike Srpske i BiH. Za značajnije pomake trebaju dijalog, rasprava i sukob mišljenja. Onaj ko preuzima mandat, preuzima i odgovornost. Bez jasnog opredjeljenja politike u Republici Srpskoj i BiH, pa onda i Vlade i Savjeta ministara, da će se srediti stanje u obrazovanju, o tome nema smisla ni razgovarati